

Vzpomeneme tu nejprve náhlé smrti V. Dyka; literatura v něm mnoho ztratila; v politice hrál prudce a vášnivě.

Vyšetřující výbor parlamentní nad J. Stříbrným dokončil vyšetřování svědků a chystá se podati zprávu plenu. Karel Pergler — proti očekávání a ujišťování — odejel do Ameriky, nevyčkav konečného rozhodnutí o svém mandátu. Místní obecní volby ukazují, že Národní Liga (Stříbrný a Pergler) nikde nezakotvila; to spíše Gajda na venkově — a to jen místy — vytěžil z toho, že se odpoutal od Stříbrného.

Smutně vynikla komunistická strana Československa. Při demonstraci, kterou v Košutech přes zákaz vedl poslanec Major došlo k srážce s četnictvem, při níž přišli o život 4 dělníci. Poslanec Major byl zatčen a vydán sněmovnou soudnímu stíhání. — Události v Košutech osvětlil ministr J. Slávik; vina komunistické agitace je nesporná. Po Radotíně a Duchcově je to jediná »akce«, na kterou se KSCŽ zmůže. — V Liberci přestal vycházeti »Vorwärts« jako orgán komunistické oposice. Přes neutěšenou situaci v dělnických vrstvách není s to komunistická strana podchytit nové členy. Komunistický tisk jest sice naladěn ostře agitačně, ale vnitřní komunistická autokritika doznává nezdar o »bolševisaci« komunistické strany.

V ludové straně jsou znatelný známky vystřízlivění; svědčí o tom ružomerský projev dr. Tiso o tom, že ludová strana musí dělat politiku reálnou, a nesmí býti vedena nějakými vidinami. — Svědčí o tom odchod poslance Siváka z šéfredaktorství »Slováka«, i když se tvrdí, že resignoval ze zdravotních důvodů; svědčí o tom i dočasná pasivita A. Hlinky i fakt, že ludová strana nedává již své podpisy na interpelace J. Stříbrného čekajíc, až jak to dopadne. Toto probíjení se kladnějšího směru v ludové straně nesporně souvisí s manifestacemi v řadě slovenských měst pro práva slovenské minority v Maďarsku i s tím, že i v maďarských frakcích razí si cestu orientace aktivistická.

Mezi německými stranami blížící se obecní volby zvyšují napětí mezi stranami aktivistickými a opozičními. Rozvahu v oposici již dokonale ztratili němečtí křesťanští sociálové, kteří svým šovinismem chtějí přelicitovat hakenkreuzlery i německé nacionály a sociálním radikalismem útočit na německé sociální demokraty. — Valný sjezd německého pracovního a hospodářského souručenství (Rosche — Katka) ukázal, že i tato frakce v otázkách vnitřní i zahraniční politiky podlehla konjunkturálnímu radikalismu. Ti, kdož doufali od Roscheho, že dobere se přesné linie, jsou zklamáni. Rosche sází na agitační kartu. Ví, že sotva se najde politická strana německá, která by ho při ev. volbách vzala pod ochranu. Proto si chce agitační toninou připravit půdu aspoň k podzimním volbám obecním. — Agitace německé oposice jest oslabována vnitřními spory mezi německými nacionály a hakenkreuzlery, které se vrací k slovíčkaření: sebeurčení a samospráva. Nad to myšlenka politického negativismu nemá již mezi německými stranami mnoho půdy. Proto němečtí křesť. sociálové snaží se těžiti agitačně ze svého probuzeného sociálního radikalismu. — Opoziční strany sešly se na společné interpelaci na min. zahraničí o projevu pařížského vyslance Osuského.

Předprázdninová nálada došla výrazu v četných sjezdech a výstavách. Byla to především hospodářská výstava a pak rozlehlý mezinárodní kongres zemědělský, na kterém se sešla velká část předáků agrárního hnutí z ciziny, aby hledala cesty z agrární krize; bylo to zahájení výstavy tělesné výchovy a sportu v Pardubicích, valná hromada syndikátu čsl. tisku v Luhačovicích, dožadující se rychlého uzákonění souboru práva tiskového atd.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Celní rozprava v Ženevě. — Německo-polský spor. — Sovětské vystoupení. — Odvolaná demise Briandova. — Nesnáze vlády Brüningovy. — Konference v Chequers. — Zápas mezi mocí světskou a duchovní v Itálii. — Rumunské volby.

Otázka *celní unie rakousko-německé* stala se přirozeně hlavním thematem jarní schůze Rady Společnosti národů. Německo stálo původně, jak známo, na stanovisku, že věc týká se právě jen obou kompaciscentů a nemůže zajímati mezinárodní veřejnost. Odmítalo zasednout v Ženevě na lavici obžalovaných.

Byla to však vláda anglická, která vysvětlila v Berlíně, že takováto pštroší politika je naprosto nemožná, a Curtius pak sám uvedl celní unii pod akademickým titulem nové orientace hospodářské politiky na pořad jednání evropského studijního výboru při Společnosti národů. Tím však nemohla býti věc odbyta. Francie trvala na *právním* prozkoumání věci, a Anglie byla s ní v tom směru úplně zajedno. Při zkoumání této stránky bylo třeba *přidržeti se speciálně Rakouska*, poněvadž jeho závazky byly přesněji stanoveny a měly také užší vztah ke Společnosti národů. Byl tu *sanační protokol* z roku 1922, kterým Rakousko se zavazovalo nezcziziti svoji hospodářskou samostatnost a *pověřovalo Radu* Společnosti národů kontrolou tohoto ustanovení. Na základě protokolu z roku 1922 bylo tedy Rakousko přímo povinno skládati účty v Ženevě. Německo vystupovalo zde jen jako spoluviník. Toto právní arrangement ukázalo se velmi vhodným, poněvadž se mu nebylo vůbec lze vymknouti. Rakousko je jak hospodářsky tak politicky činitel příliš slabý, než aby mohlo klásti vážnou oposici, a *Německo ocitalo se stále v druhé řadě*, mohlo zaujímati stanovisko teprve k důsledkům, vyplývajícím z toho, co učinilo nebo připustilo Rakousko. Poněvadž evropský komitét zahájil zasedání dříve nežli Rada, chtěli Němci po- užití této okolnosti, aby čelili nepříznivé situaci, do níž se v Radě dostali. *Curtius* pronesl zde hned v první schůzi obšírný projev, který měl ráz plaidoyeru celní unie. *Briand* čelil však tomuto manévru okamžitě projevem tak energickým, že obecně překvapil. Neváhal říci i na tomto fóru, které mělo hospodářskou povahu, že celní unie nemůže býti žádným prostředkem na potírání hospodářských krisí, poněvadž je v odporu k smluvním závazkům a tudíž *zakázána*. Podle toho bylo již patrno, jak se utváří jednání v Radě. Na Rakousko byl podniknut nátlak, jemuž mohlo odolatí tím méně, že jeho finanční situace objevila se v nečekaně žalostném osvětlení *úpadkem největší rakouské banky*, staro- slavného *Credit-Anstaltu*. Kancléř Schober byl zde předem v postavení velmi stísněném, poněvadž na jedné straně provinění Rakouska proti docela přesným závazkům jevílo se obecně uznaným, na druhé straně musil vystupovat jako prosebník za účelem sanace ohrožených rakouských financí. Jestli bylo předem jisto, že rakousko-německé stanovisko bude v Ženevě neudržitelné, nečekal přece nikdo, že odsouzení bude nejen formálně, nýbrž i ryze *politicky tak obecné*, jak se tu ukázalo. Nebyl to totiž jen odpor postižených států, Francie a Československa, který německou iniciativu mařil, ozvaly se tu sou- časně protesty i se stran. na něž Francie zřejmě nemá vlivu. Byl to právě italský ministr *Grandi*, jehož výklad měl po té stránce ráz sensace. Itálie, která po celou dobu prudké tiskové polemiky v evropské veřejnosti chovala se tak zdrželivě a jejíž nevlidný poměr ku starší latinské sestře byl v poslední době ještě podškrtnut nezdarem námořního jednání, vystoupila zde *proti* plánu německo-rakouské celní unie s nemenší rozhodností, nežli kterýkoli stát jiný. Ve prospěch vídeňského paktu nezdvihla se mezi všemi členy Rady ani jediná ruka. Anglický návrh, aby věc byla odkázána nejprve *posudku Stálého soudního dvoru mezinárodní spravedlnosti v Haagu* měl za těchto okolností ráz určité zdvořilosti vůči Německu, bylo to východisko, jakému se obyčejně říká pohřeb první třídy. Němci nesměli však vyváznouti s nějakým neurčitým dvojsmyslem. *Henderson* sám vynutil na *Schoberovi* *kategorické prohlášení*, že dokud nedojde v této věci ku konečnému rozhodnutí, *nebude žádným způsobem pokračováno v jejich přípravách*. Tím byl neúspěch zpečetěn, zvláště když *Společnosti národů zůstalo vyhrazeno vysloviti se po novém*, úplně samostatném zkoumání definitivně o nálezu haagského soudu, který má povahu pouhého odbor- něho dobrého zdání. Ohrazení *Curtiovo*, že pro Německo bude věc rozhodnuta výsledkem právníckého zkoumání, mělo jen ryze akademickou cenu, když nebylo lze odčiniti fakt, že *celá Evropa* bez ohledu na politické rozvržení staví se k plánu celní unie *odmítavě*.

Program Rady byl otázkou rakousko-německého paktu tak zatížen, že nezbylo času ani pozor- nosti ku projednání jiných otázek, ježby za normálních poměrů byly považovány za svrchované významné. Byl tu především *referát vlády polské* o tom, co podnikla k nápravě škod, způsobených německému živlu za posledních voleb zejména v *Horním Slezsku*. Němci nebyli touto zprávou uspokojeni a nechtěli, aby Rada vzala ji jen tak narychlo na vědomost. Poslední schůze Rady vyzněla odsouzením Polska a *Curtius* nechtěl se nyní vzdáti využití tehdejšího svého triumfu. Anglie, která přitiskla Německo v aféře vídeňské

silně ke zdi, přála si nyní zřejmě dáti mu jistou útěchu. Henderson proto vymohl, aby polský referát nebyl opravdu tentokrát brán na vědomost, nýbrž projednán, jak význam věci zasluhuje, až na schůzi příští. Podobně možno mluvit o jistém německém úspěchu proti Polsku v jiné aféře, ve stížnosti Poláků na zacházení s jejich příslušníky ve svobodném městě *Gdansk*. Polsko je za jistých okolností mírovou smlouvou oprávněno zakročiti na ochranu svých práv i vojenskou okupací. Němci se obávají, že k tomuto konci směřují polské stížnosti, využívající gdanských výtržností. Rada spokojila se však *vyzváním obou stran k umírněnosti a neposílila polský zájem.*

Zvláštní pozornost vzbudilo tentokrát vystoupení sovětského delegáta *Litvinova*, který se svým projevem valně odlišoval od toho, co dosud bylo obvyklé. Neagitoval a nedemonstroval, nýbrž mluvil naopak velmi státnicky a odborně, jeho projev vyzněl pak v návrh jakéhosi *paktu o hospodářském míru a závazku vzájemného respektu, neútočení.* Sověty byly zde ovšem také v roli obranné pro poplach, který se rozšířil v celém světě k vůli jejich vývoznímu *dumpingu.* Litvinov pokusil se vyvrátit tvrzení, že by Rusko ničilo ceny hromadným vývozem zboží na světové trhy a dokazoval naopak, že je tu velmi významným konsumentem. Pokud se vyváží jednotlivé zemědělské produkty nebo suroviny, nečiní se tak s úmyslem podbízet evropské nebo americké vývozce, nýbrž jediné z nutnosti opatřit si valutu na placení zboží, v Evropě objednaného. Jedním z důvodů nuceného ruského vývozu je také *nedostatek úvěru,* poskytovaného evropskými dodavateli, což je opět zaviněno neupraveným politickým poměrem k většině západních států. Kdyby Evropa a Amerika se odhodlaly k upřímné kooperaci se sověty, profitovaly by z toho hospodářsky obě strany a poplach by utichl. Litvinov těšil se tentokrát větší vážností, i z toho důvodu, že nikdo nemůže popřít *úspěch ruské práce konstruktivní,* podnikané za neobyčejně obtížných poměrů a také proto, že Rusko stává se v jistém smyslu *jazyčkem na váze* mezi oběma protikladnými činiteli evropské kontinentální politiky, Francií a Německem. Německo operuje svými styky se sověty jako *strašákem* vůči západní Evropě a tam se proto nyní cítí zřejmě určitá potřeba navázat znovu s moskevskou diplomacií. Zatím bylo *obnoveno francouzsko-ruské hospodářské jednání.*

Ministr *Briand* odejel do Ženevy jen z toho důvodu, že nebylo možno narychlo přesedlati, ale trval na demisi, kterou podal v důsledku své porážky při volbách presidentských. Na toto rozhodnutí nebylo možno hledět jako na akt uražené ješitnosti, Briand nebyl tu ani v nejmenším osobní, nýbrž soudil prostě, že není mu možno politicky se nadále uplatňovati, že nemá důvěry většiny sněmoven. Učinil sám ze své presidentské kandidatury jakýsi plebiscit o svých politických cílech a metodách a když vyzněl proti němu, hodlal odejít. Vláda a četné složky její většiny dokazovaly však ministru zahraničních věcí, že volba presidentská nebyla takto chápána, že mnozí z těch, kteří volili Doumera, *nemínili tím naprosto odsuzovat zahraniční politiku,* kterou ministr vede v úplné shodě s celým kabinetem. Briand dal se přesvědčiti, nebo aspoň přemluvit a zůstal ve vládě, vyhrazuje si ovšem opatřit si v nejbližší době jasný projev sněmovny v této věci. Dosud trvá v tom opravdu značná *nejasnost,* která je v choulostivé mezinárodní situaci, jak se nyní utváří, krajně nepřijemná.

Německo je nesporně *v krizi,* která se nestává lehčí, protože je *vleklá.* Naopak momenty politické a hospodářské splétají se čím dále tím hůře a vyvolávají nebezpečnou *depressi mravní,* která se může projevit příležitostně nějakým zoufalým skutkem. Vláda *Brüningova* je již jen velmi chatrně zakrytou diktaturou, opírající se o autoritu a neomezenou důvěru starého presidenta. Tato vláda středu může se však udržeti pouze tak dlouho, dokud nepřevládne některá krajnost. Naděje, které se kladly do ulehčení hospodářské situace v létě, zřejmě zklamaly. Oživení obchodu ve velkých rozměrech se nepovedlo, došlo pouze k obvyklé úlevě sezonní, ale i ta není valná. K příští zimě pohlíží se s největšími obavami. *Státní rozpočet* není možno dostati do rovnováhy. Ohromný pokles daňového výnosu na jedné straně má proti sobě jen vzrůst sociálních nároků na ochranu nezaměstnaných. Vláda je nucena ucpávat díru stále novými škrty ve vydáních, které podle jejího soudu nedají se omeziti než velmi nepopulárními prostředky: *omezováním platů státních zaměstnanců a snižováním podpor nezaměstnaným.* Rozpočet

ministerstva vojenství byl konečně také omezen o 50 milionů Mk, to je však obnos zcela nedostatečný, který byl uveden do sanačního programu zřejmě jen pro jméno. Za takových okolností nabývá volání nacionalů po odeřpení platů v důsledku mírových smluv Německu uložených mnohonásobného ohlasu. Sleva, kterou přinesl plán Youngův proti požadavkům plánu Dawesova, byla dávno spotřebována a v Německu poukazuje se na to, že *katastrofální pokles cen* čili vzestup peněžní hodnoty zlata zbavil Německo výhod, slevou Youngovou poskytovaných. Bylo by třeba snížit nominelní hodnotu německých platů znovu aspoň o 20 až 30%, mělo-li by se zatížení německého hospodářství reparacemi rovnat tomu, které znalci na jaře v roce 1929 předvídali. Kancléř Brüning byl rozhodnut již na počátku roku zahájit novou reparační kampaň, přál si jen učinit nejprve z vlastních sil zadost všem požadavkům po vnitřní sanaci rozpočtu. Chce dokázat věřitelům, že Německo učinilo opravdu vše, co bylo v jeho silách, aby svou domácnost dalo do pořádku, že však při nepříznivé situaci nemůže býti hotovo a *musí tudíž vysadit v plnění svých zahraničních závazků*.

Pozvání do Anglie dostalo se Němcům ještě za docela jiných okolností a předpokladů. Anglická vláda, která pracuje horlivě na snížení mezinárodního zbrojení, soudila po dosažení jisté dohody v otázce výzbroje námořní mezi Francií a Itálií, že bude záhodno navázati také přímý styk s Německem, aby byla uvolněna cesta odzbrojení pozemnímu. Bohužel, optimismus, který převládal v březnu, byl ještě téhož měsíce spálen mrazem rakousko-německé celní unie. Angličani byli zklamáni, ale trvali přesto na přímých poradách s německými státníky a byli odhodláni dodržeti datum porady, stanovené na počátek května. Ale Francie mohla uvést právem vážné námitky proti tomu, aby se mluvílo přátelsky s Němci v době, kdy měli zapotřebí důkladného pokárání a těsně před tím, než Společnost národů se ve vsí vážnosti o porušení mezinárodních závazků vysloví. Londýn uznal toto stanovisko a změnil datum schůzky, která byla pak společnou dohodou odložena na počátek června. Jak situace dnes vypadá, *nabylo pozvání Němců docela jiného rázu*. Je to především jakési *gesto* se strany anglické, kterým má býti naznačeno, že se trvá na linii locarnské, to jest, že i Německo je státem s Anglií spřáteleným jako Francie, že staré válečné fronty patří definitivně minulosti. *Otázka odzbrojení*, která měla býti konkrétním thematem hovoru, ustoupila ovšem *silně do pozadí*, poněvadž ani Angličanům nemůže býti tajno, že k tomu je třeba především docela jiné atmosféry. Schůze chequerská tedy má za účel tuto *atmosféru* teprve opatřit. Ale Němci postarali se o to, aby program jednání dostal za to jiné docela konkrétní momenty. Brüning a Curtius přinášeli ve svých zavazadlech ne sice přímo revidované plány reparační, ale přece jen *doklady současné německé bídy*, které mají svou vlastní výmluvností přesvědčit Angličany o neudržitelnosti dosavadního stavu. Rozprava o těchto věcech nebyla hostitelům právě příjemná. Ne proto, že by neměli dosti porozumění pro německou tíseň a že by nebyli ochotni pomoci jim pokud dovedou, ale proto, že *není to skutečně v jejich silách*, aby přivodili důkladnější nápravu v této situaci. Anglie sama je na tom dosti podobně jako Německo, jsouc také velkým státem vývozním a obchodním. Trpí rovněž svými mezinárodními finančními závazky a přála by si nové úpravy. Ta však závisí jednak na *Americě*, jednak na *Francii*. To jsou dva velké státy větitelské, do jichž pokladen plynou dnes německé reparace a platy z válečného zadlužení vůbec. Youngův plán byl dělán v předpokladu a s tendencí, že Amerika v jisté chvíli odhodlá se také *k revisi svých finančních nároků* a pomůže tím v poslední řadě Německu, jemuž váleční věřitelé zavazují se ponechat většinu takto docíleného zisku. Očekávání znalců Youngova výboru bylo však i v tomto jako v mnohém jiném úplně zvráceno nepříznivým vývojem světové hospodářské situace. *Amerika octla se hospodářskou krizí právě tak ve finančních nesnázích* jako ostatní státy a je tudíž málo nakloněna resignovat na jisté prameny příjmů, jichž nutně potřebuje k vyrovnání rozpočtu, aby nemusila sahat ke krajně nepopulárním novým daním. Francie pak může státi nyní v celé věci pohodlně stranou, poněvadž její příjem z reparací plyne z tak zv. *nechráněného dílu* Youngových platů, to jest z oné třetiny, na niž se nevztahuje právo moratoria, která musí býti placena bezpodmínečně. V rámci ujednání nemůže nikdo Francii donutit k dalším slevám. Kdyby Němci přestali platit i Francii, znamenalo by to roztrhání smlouvy a dalo jí oprávnění *k novým*

vojenským sankcím. Anglie bude se tudíž pokoušet ulehčit Německu prozatím zjednáním velké mezinárodní půjčky, která by mu pomohla ještě přes nesnáze tohoto roku, dokud nebude zřejmo, jak se hospodářská krize obrátí a dokud se nepodaří získati americké veřejné mínění pro evropské hledisko. Úřední komuniké bylo tudíž velmi zdržlivé a ohlas rozprav dosti rozpačitý. Briand musil prohlásit ve sněmovně energicky, že o revisi Youngova plánu nemůže býti řeči a Hoover trvá dále na placení spojeneckých dluhů. Cesta k revisi bude ještě dlouhá a vede přes odzbrojovací konferenci. Vše záleží na tom vydrží-li německá politika tyto průtahy.

Pro zahraničního pozorovatele vystoupil velmi náhle mrak nového sváru mezi světskou a duchovní mocí v Itálii. Fašismus pokládal si až dosud za jistou zásluhu, že se mu podařilo srovnat dlouholetý spor se Svatou Stolicí, zbavenou svého světského státu, a hlásil se i ke katolickému názoru světovému, ponechával vyučování v rukou katolické církve a projevoval jí největší vnější pocty. Ale právě tato manifestační vnější shoda kryla tím hlubší vnitřní rozpor. Vatikán protestoval velmi často proti politické a mravní výchově fašismu, který je krajním vyhocením nacionalismu a vede ke zbožňování státu a číže egoistické ani násilí se nelekající morálce státní raisony. Církev katolická nemůže opustiti mezinárodní základnu svého působení, nechce-li pozbyti vlivu na celý svět, který jest jejím určením. Katolicismus nabyt tak v Itálii paradoxním způsobem rázu pokrokového a liberálního a jeho organisace staly se tak přirozeně koncentračními body všeho, co zde program a vládu fašismu nenávidí. »Azione cattolica«, která byla jedinou trpěnou nefašistickou organisací v Itálii, stala se v poslední době podezřelou a prohlídka ukázaly leckde, že opravdu tyto organisace působily jako revoluční kluby. Došlo nejenom k úřednímu zakročování, nýbrž i k těžkým výtržnostem fašistické mládeže proti katolíkům a papež pronesl velmi vážná slova výstrahy proti fašistickému státu. Dějí se pokusy o urovnání konfliktu, ale není pochyby, že žádný kompromis mezi tak diametrálně si odporujícími názory, zejména na výchovu, není možný. V Itálii je to vlastně zápas o duši mládeže a zde žádná strana nemůže ustoupiti.

Volby, které vláda Jorgova vypsala na 1. června, dopadly zcela podle očekávání v její prospěch. Otázka zněla jen pokud se podaří národně-selské straně udržeti svoje posice v nových provinciích a v jaké síle bude tedy moci představovat opozici v nové sněmovně. Ukázalo se, že Transylvanie a Banát jsou opravdu pro jiné strany nedobytné, že však ve starém království nemůže zas Maniu udržet zastoupení, přiměřené jeho nárokům. Sedláci rumunští volí přece jen stále ještě jako za doby krále Ferdinanda podle pokynů úředních. Politicky významný byl volební pakt strany liberální, která je nyní po smrti Vintily Bratianu pod vedením Ducovým, s kabinetem Jorgovým. Mandátový zisk odhaduje se na 80 členů, které by snad byla strana dostala i při svobodném postupu, poněvadž její organisace ve velkých městech je bez konkurence, ale Ducovi šlo zřejmě o to, aby se nestavěl do bojovné posice proti vládě, požívající důvěry královny. Očekává se rekonstrukce kabinetu ve prospěch liberálů a ti mohou se považovat pro budoucnost za rezervu, až se nynější lidé v čele státu opotřebují. Rumunsko má dnes mimořádný význam jako složka sil ve středoevropské politice a bude proto v ohnisku zvýšené pozornosti.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

JAMES PETER WARBASSE: WHAT IS CO-OPERATION? Discussion of the Consumers Co-operative Movement. Its Principles, Methods and Accomplishments. Vydalo nakladatelství Vanguard Press, 100 Fifth Avenue, New. York. Stran 170 za Kč 26'25.

Jak klasifikuje spisovatel družstevnictví? »Kooperační je nepolitická organisace lidu, který se sdružuje a používá své moci, zásobuje se potřebami. Konsumní družstva vykonávají pro členy užitečnou funkci, která by jinak byla konána obchodem výdělečným nebo státem. Členové řídí své záležitosti sami. Zaměstnávají administrátory ku provádění obchodů a k operacím v družstvech ke službě členům, nikoliv pro zisky. Konsumní družstva sdružují se národně i mezinárodně ku vzájemnosti a pro mezi-